

Sídlištní doklady baalbersko-michelsberského horizontu z Roztok, okr. Praha-západ

Daniel Stolz – Tomáš Polišínský

ÚVOD

Záchranný archeologický výzkum v Roztokách v letech 2003–2004 byl vyvolán výstavbou komunikací včetně inženýrských sítí pro rodinné domy a stavbou bytových domů. Bylo zde prozkoumáno 44 objektů z konce neolitu až starého eneolitu, starší doby bronzové a doby halštatské. V tomto článku věnujeme pozornost pouze pozdně neolitickým až staroneolitickým situacím.

GEOGRAFICKÝ A SÍDELNÍ KONTEXT NALEZIŠTĚ

Naleziště se nachází na severozápadním okraji Roztok na terase Vltavy, která ji obtéká z východu a severu. Terén zde představuje mírný severovýchodní svah o nadmořské výšce 233–249 m (obr. 1).¹ Nejbližším vodním zdrojem je Vltava a její drobný levostranný přítok protékající západně od lokality. Jihozápadní okraj naleziště je od této vodoteče vzdálen 130 m s převýšením 18 m. Severní okraj má blíže k Vltavě, od které leží ve vzdálenosti 330 m s převýšením 60 m.

Podloží zde tvoří kvartérní spraše a písky. V nejbližším okolí převládají sprašové sedimenty a méně kvartérní štěrkopísky a proterozoické droby či prachovce s pokryvem hnědozemě, černozemě a regozemě. Region spadá do klimatické oblasti T1 – teplý a suchý okrsek. Průměrná roční teplota dosahuje 8–9 °C a průměrný roční úhrn srážek se pohybuje pod 500 mm.

HISTORIE NALEZIŠTĚ

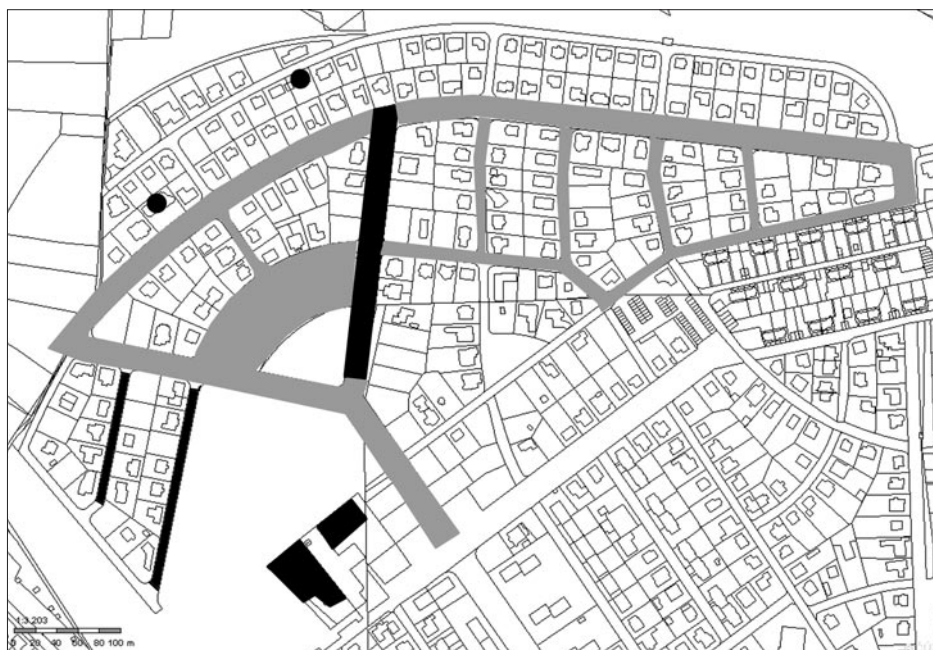
První archeologické nálezy v podobě kamenné mohyly zde zachytil již v roce 1855 V. Krolmus (*Sklenář* 2011, 296). Další archeologické situace byly odkryty až v letech 2003–2004 námi prezentovaným výzkumem. Poté zde proběhly v letech 2006–2009 drobné záchranné výzkumy roztockého muzea (D. Daněček, P. Nový a L. Šulová) v souvislosti s individuální výstavbou rodinných domů. Pozdně neolitické až eneolitické nálezy pocházejí ze dvou výzkumů. Při stavbě rodinného domu na parcelách č. 2443/82

Obr. 1. Roztoky, okr. Praha-západ.
Poloha lokality

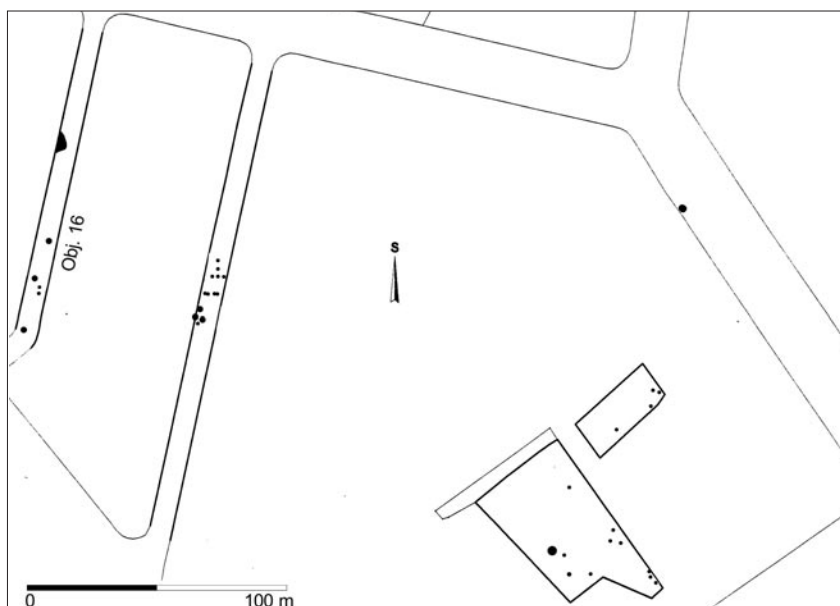
¹ S-JTSK souřadnice plochy celé stavby: 744107 1033708, 744138 1033712, 744372 1033949, 744393 1034075, 744176 1034193, 744153 1034179, 744139 1034096, 744107 1034037.

Obr. 2. Roztoky, okr. Praha-západ. Výřez z katastrální mapy s vyznačenými místy výzkumu (černě), negativních ploch (šedě) a výzkumů P. Nového a D. Daněčka na stavbě RD s pozdně neolitickými až eneolitickými nálezy (body)

Obr. 3. Roztoky, okr. Praha-západ. Plán výzkumu na severní ploše

Obr. 4. Roztoky, okr. Praha-západ. Plán výzkumu na jižní ploše

a 2443/83 na jaře roku 2006 byly zjištěny v podorníci zlomky pozdně neolitické až časně eneolitické keramiky (Nový – Daněček 2007). Na jaře téhož roku byly ještě zachyceny na parcele č. 2433/96 velice omleté zlomky pravěké keramiky náležející pravděpodobně do eneolitu (Nový – Daněček 2007).

METODA A POSTUP VÝZKUMU

Skrývky na komunikacích a bytových domech (obr. 2) byly prováděny bagrem za neustálého archeologického dozoru postupně v letech 2003 a 2004. Na plochách bez archeologických nálezů byly ještě následně kontrolovány výkopy pro inženýrské sítě.

Koncentrace archeologických situací byly zjištěny na dvou místech (obr. 3 a 4). Obě plochy s archeologickými nálezy byly ručně začistěny. Identifikované objekty byly zkoumány standardními archeologickými metodami. Větší objekty byly většinou odkryty celé. Kúlové jamky byly obvykle zkoumány z jedné poloviny. Všechny situace byly kresebně a fotograficky zdokumentovány. Celkem bylo zjištěno 44 objektů, z toho je 30 kúlových jam, 7 zásobních jam, 5 sídlištních jam, 1 polozemnice a 1 hliník. Archeologický výzkum trval s přestávkami od 10. června 2003 do 16. července 2004. Na výzkumu byl obvykle přítomen jeden vedoucí technik a okolo 6–8 terénních pracovníků.

POPIS OBJEKTŮ

Objekt 1 (obr. 5)

Druh: jáma. **Tvar půdorysu:** oválný. **Stěny:** přímé, šikmé. **Dno:** ploché, rovné. **Rozměry:** 226 × 140 cm a hloubka 24 cm. **Vrstvy:** 1. šedočerná písčitohlinitá, nahodile MA. **Nálezy:** 23 ks keramiky a 6 ks zvířecích kostí. **Datace:** kultura lengyelská až kultura nálevkovitých pohárů.

Objekt 2 (obr. 5)

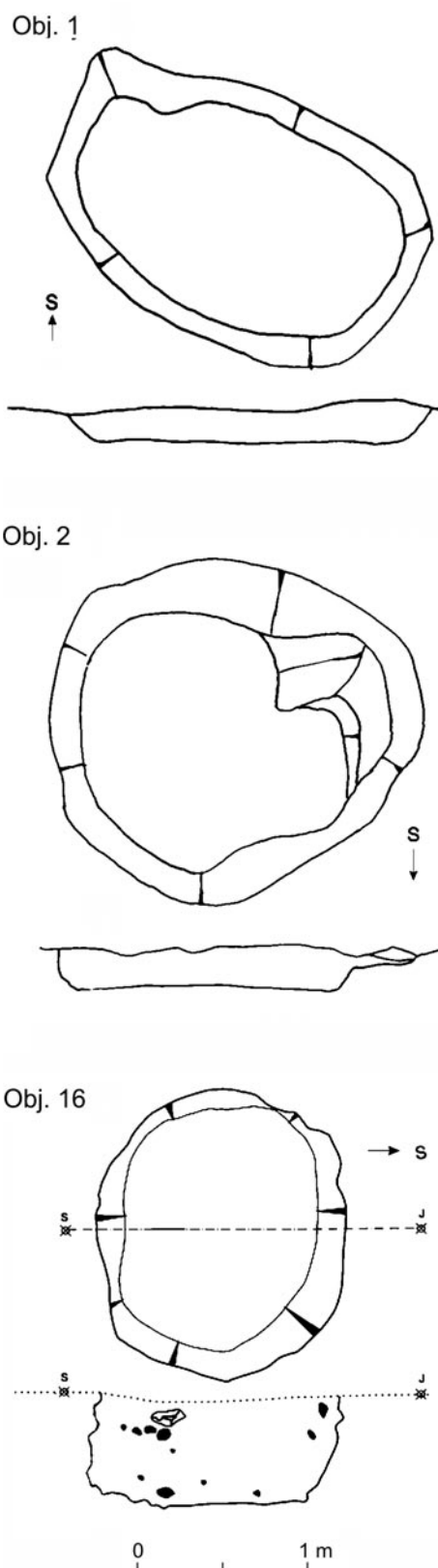
Druh: jáma. **Tvar půdorysu:** nepravidelně kruhový. **Stěny:** konkávní až stupňovité. **Dno:** ploché, rovné. **Rozměry:** 220 × 216 cm a hloubka 26. **Vrstvy:** 1. černohnědá písčitohlinitá, nahodile MA. **Nálezy:** 13 ks keramiky, 3 ks mazanice (velikost: 3 ks 0–3 cm, bez otisků a úpravy povrchu, bez organické příměsi), 1 ks zvířecí kosti a 1 ks kamene. **Datace:** kultura lengyelská až kultura jordanovská.

Objekt 16 (obr. 5)

Druh: zásobní jáma. **Tvar půdorysu:** nepravidelně oválný. **Stěny:** přímé, šikmé až někdy skoro přímé, svislé. **Dno:** ploché, rovné. **Rozměry:** 162 × 136 cm a hloubka 62 cm. **Vrstvy:** 1. šedočerná písčitohlinitá, hojně MA a KA. **Nálezy:** 286 ks keramiky, 335 ks mazanice a 1 ks kamene (ústěp z křemene). **Datace:** počátek starého eneolitu.

POPIS KERAMIKY²

Možné intruze pozdně neolitické a eneolitické keramiky v mladších objektech nebyly z časových důvodů sledovány.

Obr. 5. Roztoky, okr. Praha-západ. Půdorysy a profily objektů 1, 2 a 16

² Popis keramiky odpovídá systému použitému M. Zápotockým, E. Černou a M. Dobešem při popisu michelsberské keramiky ze severozápadních Čech (Zápotocký – Černá – Dobeš 1989, 31). Byl vynechán pouze údaj o výšce a pro lepší srozumitelnost nejsou používány kódy. Zkratky: zl. – zlomek, o. – okraj, h. – hrdlo, t. – tělo, d. – dno.

Obj. 1

Nálevkovitý pohár: část okraje až těla (6 zl. o.-h., 2 zl. t.-h., 13 zl. t.; spojitelné: 2×3 zl. o.-h.); okraj: oblý o pr. 14 cm, hrdlo je nálevkovité a lehce prohnuté, materiál: plavený, písčité, síla: 5–9 mm, povrch: jemně hlazený (obr. 6:1).

Zlomky atypické: 2 zl. z jedné nádoby.

Obj. 2

Mísa se zataženým okrajem: zl. okraje až hrdla, okraj: přihrocený o neurčeném pr., materiál: plavený, silně zrnitý s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 6:6).

Kónická mísa: zl. okraje až hrdla, okraj: oblý o pr. 8, materiál: plavený, písčité, síla: do 5 mm, povrch: hlazený (obr. 6:4).

Neurčitelný tvar: část dolní části těla se zploštělým polokulovitým pupkem z hrnce/amfory/mísy, materiál: hrubý písek, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 6:2); – zl. okraje až hrdla z hrnce/amfory, okraj: oblý o neurčeném pr., hrdlo nálevkovité a prohnuté, materiál: zrnitý s kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 6:5); – zl. okraje až hrdla poháru/hrnce, okraj: oblý o neurčeném pr., hrdlo nálevkovité a prohnuté, materiál: s hrubým pískem, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 6:3).

Zlomky atypické: 6 zl. (většinou asi z těl) maximálně ze 3 nádob; 1 zl. t. a 1 zl. d.-t. z jedné nádoby, dno: nožkovitě odsazené.

Obj. 16**Poháry a hrnce**

Tulipánovitý pohár?: zl. okraje až hrdla (spojitelné: 1 ks o.-h. a 1 ks h. a nespojitelný: 1 ks t.), okraj: vodorovně seříznutý o pr. 16 cm, nálevkovité a prohnuté hrdlo, materiál: plavený, zrnitý, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 6:7).

Nálevkovitý pohár: zl. okraje až hrdla (nespojitelné: 2 ks o.-h.), okraj: oblý o neurčeném pr., nálevkovité a prohnuté hrdlo, materiál: zrnitý s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:1); – zl. okraje až hrdla (nespojitelné: 2 ks o.-h.), okraj: oblý o pr. 12 cm, nálevkovité a prohnuté hrdlo, materiál: plavený, jemně zrnitý, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:2); – zl. hrdla až těla (nespojitelné: 2 ks h.-t.), oblá výduť odsazená od hrdla, materiál: plavený, zrnitý, síla: do 5 mm, povrch: hlazený (obr. 7:6).

Nálevkovitý hrnec: část okraje až těla (7 zl. o.-h., 4 zl. h., 6 zl. h.-t. a 10 zl. těla; spojitelné: 1 zl. o.-h., 2 zl. h. a 1 zl. h.-t.; 6 zl. o.-h., 2 zl. h.-t. a 1 zl. t.; 2 zl. h.-t.; 1 zl. h. a 1 zl. h.-t.; 2 zl. t.), okraj: šikmo seříznutý o pr. 36 cm, nálevkovité a prohnuté hrdlo odsazené od těla, materiál: plavený s malým množstvím kamínků, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 6:8).

Nálevkovitý hrnec/pohár: zl. okraje až hrdla, okraj: oblý o neurčeném pr., nálevkovité a prohnuté hrdlo, materiál: zrnitý s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:3).

Nálevkovitý hrnec/pohár (mísa): zl. okraje až hrdla, okraj: oblý o neurčitelném pr., nálevkovité hrdlo, materiál: plavený, jemně zrnitý, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:4).

Nálevkovitý hrnec (mísa): zl. okraje až hrdla, okraj: oblý o pr. 26 cm, nálevkovité hrdlo, materiál: plavený, jemně zrnitý, síla: 5–9 mm, povrch: jemně hlazený (obr. 7:5).

Amfory

Část hrdla až podhrdlí (4 ks spojitelné z 3 zl. h.-t. a 1 zl. t.), materiál: plavený s malým množstvím kamínků, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený.

Mísy

Oble kónická mísa s oblým dnem: část okraje až dna (8 ks spojitelných ze 3 zl. o., 1 zl. d.-t. a 4 zl. t., k tomu nespojitelné: 2 zl. o. a 3 zl. d.), okraj: oblý o pr. 15 cm, materiál: písčité s kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:8).

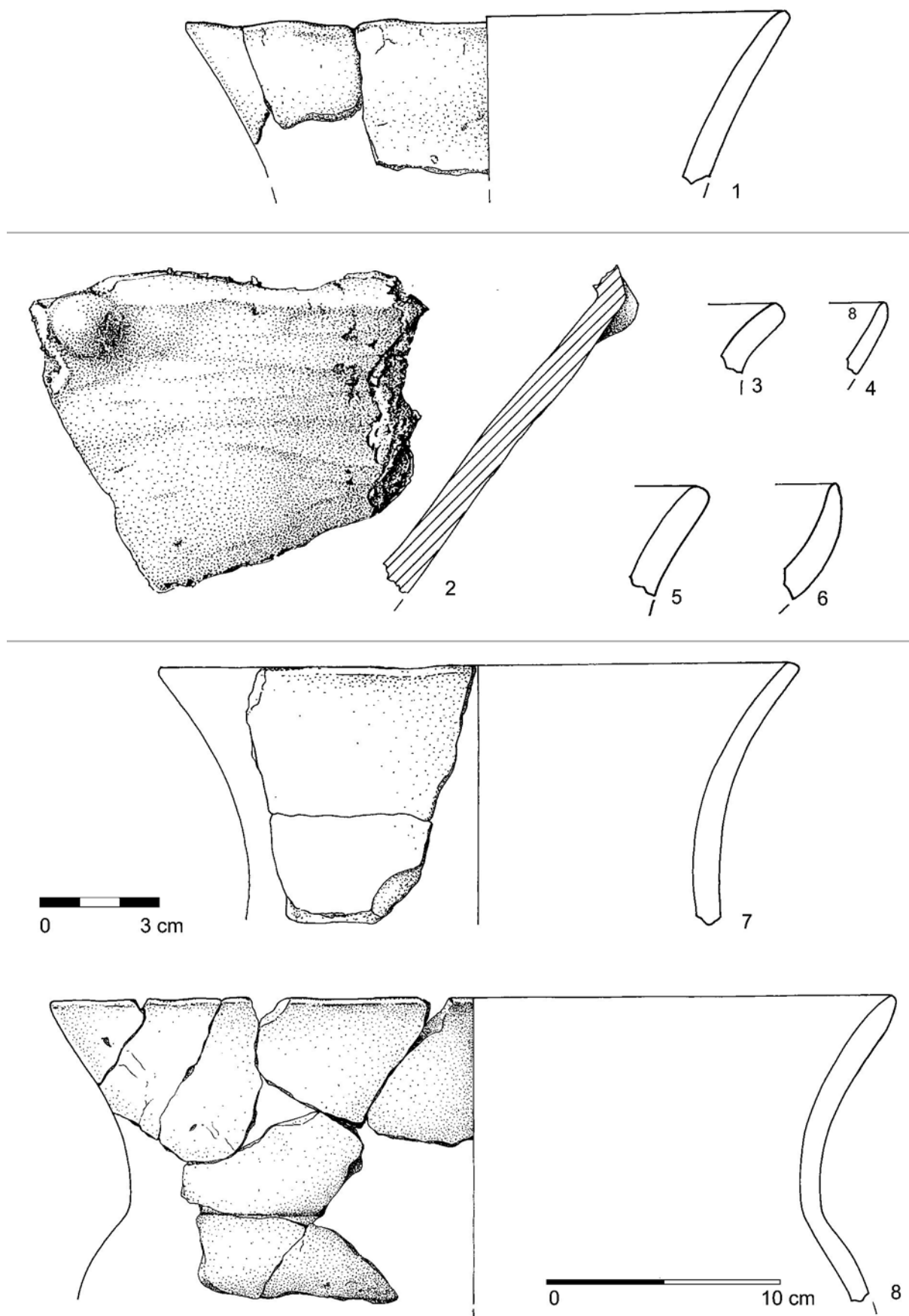
Polokulovitá miska: zl. okraje až těla, okraj: oblý o pr. 8 cm, materiál: písčité s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:11).

Mísa s lomenou výduť: zl. hrdla a zl. spodku (nespojitelné: 1 zl. h. a 2 zl. t.), prohnuté a rozevřené hrdlo, spodek prohnutý a rozevřený, ornament: těsně nad výduť řada vpichů, materiál: plavený, jemně zrnitý, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:9); – zl. okraje až hrdla, okraj: přihrocený a šikmo seříznutý, prohnuté a rozevřené hrdlo, ornament: pod ústím řada hlubokých vpichů, materiál: středně zrnitý s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:10); – zl. okraje až hrdla (nespojitelné: 1 zl. o.-h. a 1 zl. t.), okraj: oblý o pr. 20 cm, lehce rozevřené hrdlo, ornament: pod ústím řada svislých vpichů, materiál: plavený, silně zrnitý s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 7:12); – zl. hrdla až těla (spojitelné: 2 zl. h.-t.), prohnuté a slabě zatažené hrdlo, výduť ostře lomená, ornament: těsně nad výduť řada šikmých hlubokých vpichů, materiál: písčité s kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:1); – zl. okraje až těla, okraj: přihrocený s neurčitelným pr., lehce oblá a zatažená hrdlo, výduť oble lomená, materiál: plavený, jemně zrnitý s občasnými kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:2).

Mísa neurčitelného tvaru: zl. okraje až těla, okraj: oblý, zatažený s neurčitelným pr., materiál: plavený, jemně zrnitý s občasnými kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:3); – zl. okraje až těla, okraj: oblý, zatažený s neurčitelným pr., materiál: písčité, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:4).

Zásobní hrnce

Hrnc s esovitou profilací: část okraje až těla (2 zl. o., 3 zl. o.-h., 1 zl. h.-t., 115 zl. t. a 8 zl. d.; spojitelné jsou: 3 zl. t. a 1 zl. h.-t.; 4 zl. t.; 2×3 zl. t., 2×2 zl. t. a 2 zl. d.), okraj: vodorovně seříznutý s vně umístěnými oválnými výčnělky, nálevkovité a prohnuté hrdlo, soudkovité tělo, dno: oble vymezené, materiál: neplavený s většími kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:7).

Obr. 6. Roztoky, okr. Praha-západ. Keramika z objektu 1 (1), 2 (2-6) a 16 (7-8)

Hrnc neurčitelného tvaru: zl. dna až stěny (spojitelné: 1 ks d. a 1 ks d.–st.), dno: ploché neodsazené, materiál: s velkými kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:9).

Neurčitelný tvar

Zásobní hrnc/dvojkónický hrnc/mísa se zataženým okrajem: zl. okraje až hrdla, okraj: oblý o pr. 40 cm, kuželovité hrdlo, materiál: s velkými kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:5); – zl. okraje až hrdla, okraj: oblý o neurčitelném pr., kuželovité hrdlo, materiál: zrnitý s velkými kamínky, síla: 5–9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:6).

Neurčeno: část dna (spojitelné: 3 ks d.), dno: oble vymezené o pr. 10 cm, materiál: zrnitý, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený (obr. 8:8).

Atypické zlomky

32 zl. (většina asi z těl) z maximálně 19 jedinců, materiál: plavený nebo zrnitý, málo s kamínky nebo pískem, síla: do 9 mm, povrch: hlazený; – 11 zl. (většina asi z těla) z 1 nádoby, materiál: zrnitý s kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený; – 8 zl. (většina asi z těla) z maximálně 5 jedinců, materiál: zrnitý s kamínky nebo písčité, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený; – 31 zl. (většina asi z těla) z maximálně 4 jedinců, materiál: s velkými kamínky, síla: nad 9 mm, povrch: hlazený, část ještě může patřit zásobnímu hrnci (obr. 8:7).

ROZBOR KERAMIKY

Nálevkovitý pohár z objektu 1 (obr. 6:1) lze zařadit pouze do širokého časového intervalu kultura len-gyelská až kultura nálevkovitých pohárů. Zlomek zalomené výdutě mísy z objektu 2 má analogie v len-gyelské a jordanovské kultuře (např. *Vokolek – Zápotocký 2009*). Rovněž zbývající čtyři okraje z mís a hrnců/pohárů (obr. 6:3–6) tuto dataci nevylučují.

Objekt 16 obsahoval 286 zlomků keramiky z maximálně 52 jedinců. Z toho náleží 33 ks okrajům (11,5 %), 16 ks profilovaným zlomkům (5,6 %), 17 ks dnům (5,9 %) a 220 ks atypickým zlomkům (76,9 %). Úhrnný podíl výrazných zlomků dosahuje dohromady 23 % a je výrazně nižší než 38,1 % u publikovaného souboru michelsberské keramiky z Mostu (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989, 37*). Keramický materiál je většinou neplavený a obsahuje malou (tj. středně až silně zrnitý) nebo větší (tj. písčité) příměs písku nebo drobných kamínků, popřípadě obojího. U jemnější keramiky se někdy objevuje plavené těsto. U hrubé keramiky byly přidávány do těsta větší kamínky (0,3–1 cm). Povrch je v naprosté většině pří-padů hlazený. Již jen výjimečně se setkáváme s jemným vyhlazením. Blátitá úprava povrchu nebyla registrována. Mezi okraji dominuje nejjednodušší oblá varianta. Výrazně méně se objevil okraj přihro-cený, vodorovně a šikmo seříznutý. Přesekávaná nebo prstovaná okrajová lišta nebyla zaznamenána. Jeden zásobní hrnc má poněkud nezvyklé oválné výčnělky těsně pod okrajem (obr. 8:7). Byly zazname-nány následující varianty den: ploché neodsazené, oblé vymezené a oblé.

Soubor lze označit za poměrně malý (286 ks keramiky) a navíc jeho velikost zkresluje přítomnost nejméně 129 zlomků z jednoho zásobního hrnce. Bez tohoto počtu už pracujeme pouze se 157 keramickými zlomky. Materiál také obsahuje malé množství okrajů, profilovaných zlomků a den. Dále velikost dochovaných zlomků málokdy přesahuje 6 cm. Z výše uvedených příčin máme ve tvarovém spektru zastoupeno pouze několik typů nádob, část okrajových zlomků nelze přiřadit konkrétnímu tvaru a chybí celá řada tehdy používaných keramických tvarů.

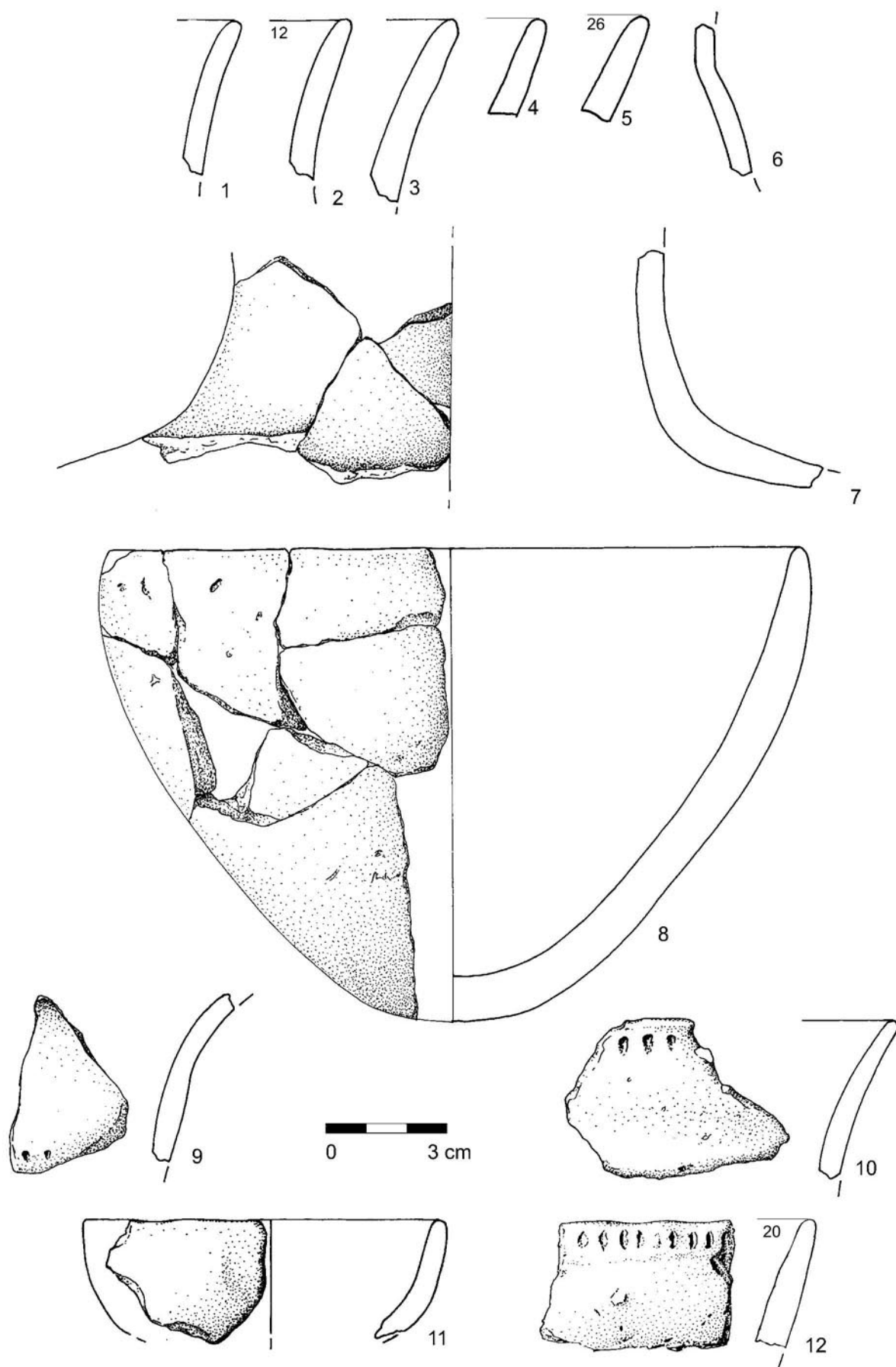
Nyní se budeme věnovat rozboru jednotlivých dochovaných typů nádob. Při hledání analogií mi-chelsberských prvků vycházíme z novější práce B. Höhn (2002) pro oblast Wetterau v Hesensku s nově navrženou datací do čtyř stupňů. Starší zpracování J. Lüniga (1968) s pěti stupni ponecháváme stranou.

Nálevkovitým hrncům a pohárům patří nejméně pět jedinců. Tři zlomky okrajů (obr. 7:1–3) nelze tvarově přesněji zařadit. Část z okraje až těla náleží hrnci s prohnutým hrdlem ostře odsazeným od těla s výraznou horní výdutí (obr. 6:8). Zlomek hrdla až těla zřejmě náleží nálevkovitému poháru s prohnutým hrdlem ostře odsazeným od těla s nevýraznou horní výdutí (obr. 7:6). Paralely pro oba typy nachá-zíme mezi nálevkovitými poháry z Mostu – typ 11 a 12 (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989, 37*) nebo Litoměřic – typ 11 (*Zápotocký 2013, 453*). Vzdálenější analogie mají v Posáli a ve staré severské a vý-chodní kultuře nálevkovitých pohárů (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989, 39*). V michelsberské kultuře se s nimi setkáváme v malém množství v jejím závěrečném 4. stupni (*Höhn 2002, 172*).

Zlomek okraje s hrdlem prohnuté rozevřeným (obr. 6:7) pravděpodobně patří tulipánovitému po-háru s výrazně větším průměrem ústí oproti výdutí a vysokým hrdlem. Tyto znaky jsou typické pro po-háry závěrečné fáze vývoje michelsberké kultury (*Höhn 2002, 172*).

Jediná identifikovaná amfora má zachovanou malou část těla a hrdla (obr. 7:2). Z tohoto důvodu ji nelze zařadit ke konkrétnějšímu typu.

Mísy se zalomenou výdutí a řadami vpichů pod ústím nebo těsně nad výdutí (7:9,10,12; 8:1) nebo bez nich (obr. 8:2) jsou typickým tvarem objevujícím se v mladší části 3. a především ve 4. stupni mi-

Obr. 7. Roztoky, okr. Praha-západ. Keramika z objektu 16

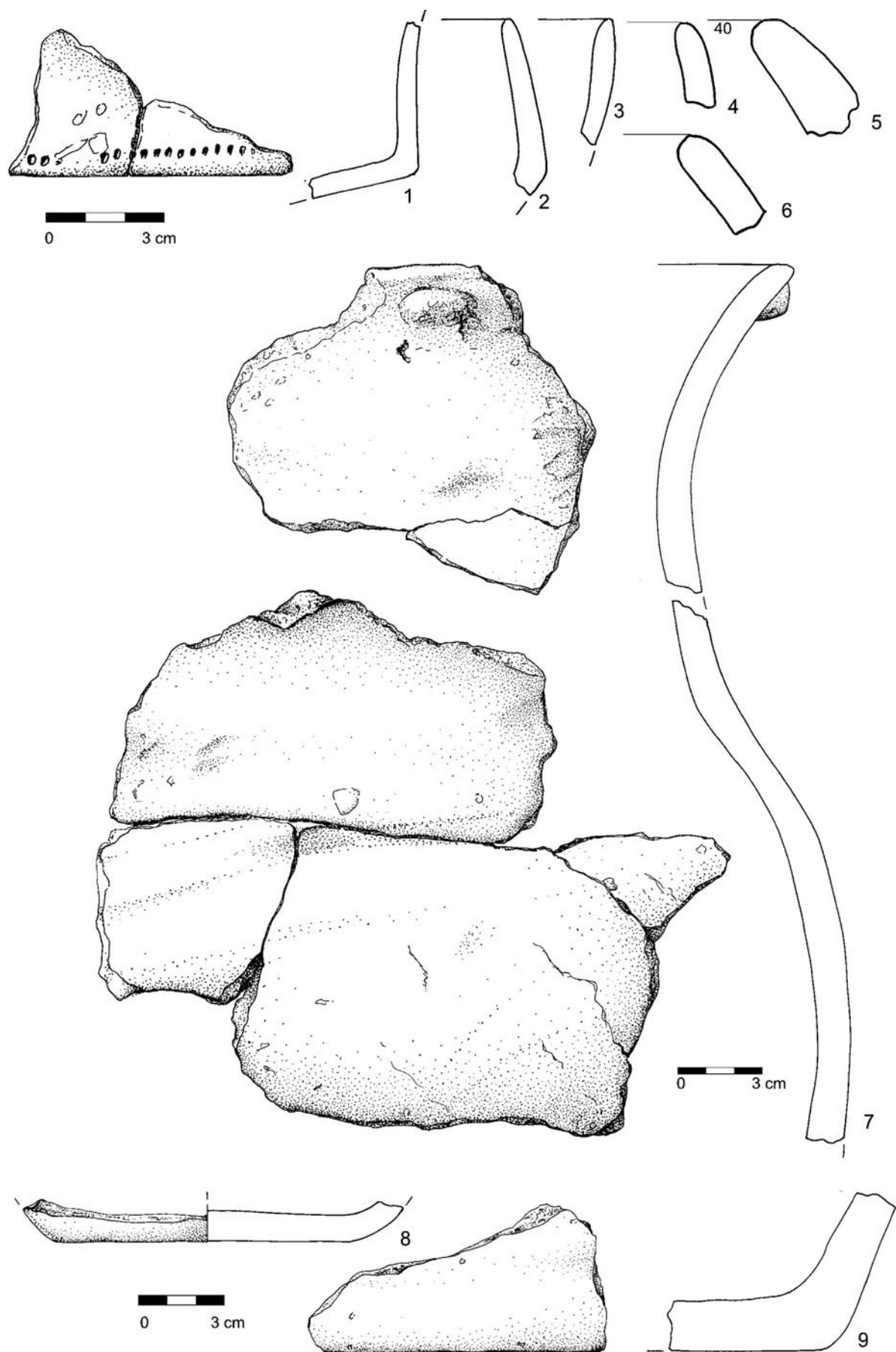
chelsberské kultury (Höhn 2002, 174–175). Nejpresnější dataci z výše uvedených mís dovoluje mísa s oble zalomenou výduť, která se objevuje téměř jen na konci vývoje michelsberské kultury – ve stupni 4c (Höhn 2002, 174–175). Uvedené typy mís se vyskytují i v nejstarší kultuře nálevkovitých pohárů (Zápotocký – Černá – Dobeš 1989, 40). Polokulovitá drobná mísa (obr. 7:11) nemá v michelsberském prostředí paralely. V Čechách byl stejný typ zjištěn v Litoměřicích (Zápotocký 2013, 454). K oble kónické míse s oblým dnem (obr. 7:8) se nám nepodařilo nalézt přesné analogie. V oblasti Wetterau se kónické mísy s oblým dnem objevují maximálně do 3. stupně michelsberské kultury (Höhn 2002, 174).

Esovitě profilovaný zásobní hrnec s výčnělkou na okraji (obr. 8:7) se nám nepodařilo identifikovat ani v michelsberské kultuře ani u souborů z časného nebo staršího eneolitu v Čechách. Podobné esovitě profilované zásobnice s promáčkávanou lizénou jsou ale typickým tvarem hrubé keramiky na konci časného a ve starém eneolitu celé střední Evropy.

Na základě výše uvedeného rozboru vidíme, že soubor má četné analogie v prostředí 4. stupně michelsberské kultury podle třídění B. Höhn (2002) a kultury nálevkovitých pohárů. V českém prostředí odpovídá nejlépe souborům z Borku (*Křišťuf nedat.*) a Mostu (Zápotocký – Černá – Dobeš 1989) a poněkud méně z Litoměřic (Zápotocký 2013, 453–454) či Mirošovic (Zápotocký – Muška 1999, 19–23). M. Zápotocký tyto soubory řadí do starší baalbersko-michelsberské fáze staršího (baalberského) stupně kultury nálevkovitých pohárů v Čechách (Zápotocký 2013, 394). Na základě těchto nálezů předpokládá, že Čechy byly v tomto období součástí hraniční zóny mezi kulturou michelsberskou a kulturou nálevkovitých pohárů (Zápotocký 2013, 391). Podle koncepce E. Neustupného (2008, 51–54) představují projev samostatné michelsberské kultury v Čechách. Nejnovější pohled na problematiku těchto nálezů v Čechách podal M. Dobeš. Vidí v nich vliv z okruhu michelsberské kultury na domácí prostředí na konci časného a začátku starého eneolitu, z kterého vzniká kultura nálevkovitých pohárů (Dobeš – Limburský 2013, 82–84).

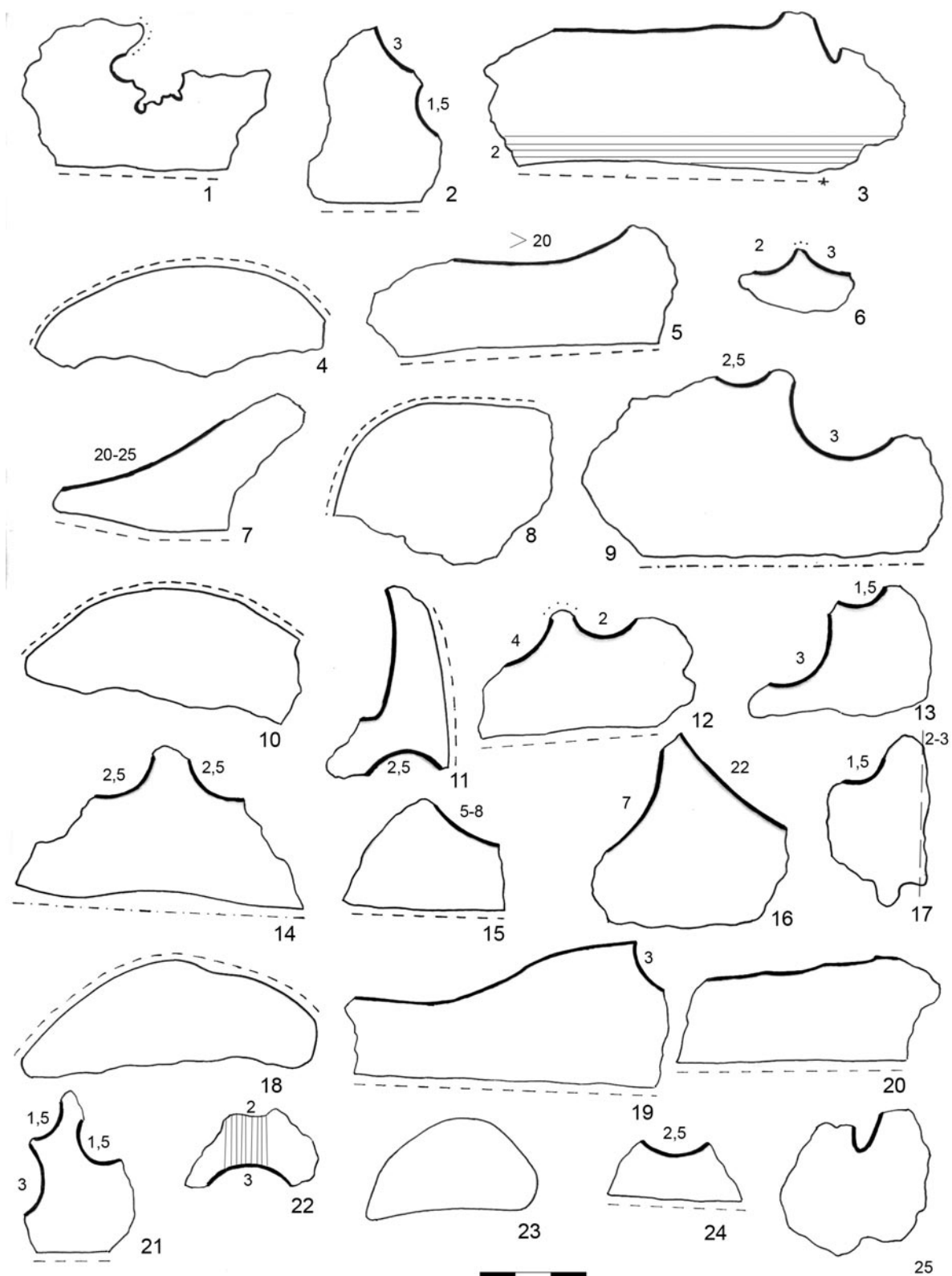
POPIS MAZANICE

- 190 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 44 ks 0–3 cm, 141 ks 3–6 cm, 5 ks 6–9 cm; složení: organická příměs, různé množství kamínků a většinou i trošku písku (vše ze stavební konstrukce);
- 73 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost: 4 ks 0–3 cm, 56 ks 3–6 cm, 13 ks 6–9 cm; složení: organická příměs, různé množství kamínků a většinou i trošku písku (vše ze stavební konstrukce);
- 3 ks s vyhlazeného a zaobleného omazu; velikost: 0 ks 0–3 cm, 2 ks 3–6 cm, 1 ks 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek (vše ze stavební konstrukce);
- 1 ks zaobleného a vyhlazeného omazu; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 64 (obr. 9:4);
- 1 ks vyhlazeného a zaobleného omazu; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 66 (obr. 9:18);
- 1 ks vyhlazeného a zaobleného rohu; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 65 (obr. 9:8);
- 1 ks omazávka s jednou rovnou plochou a zaoblenou protilehlou stranou; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a hodně písku; č. sáčku 69;
- 1 ks vyhlazeného a zaobleného omazu; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 64;
- 1 ks omazu se zaoblenou stěnou; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 70 (obr. 9:10);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a asi otiskem štípaného/tesaného dřeva z protilehlé strany, síla 2,7 cm; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek (obr. 9:20);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a asi otiskem kuláče velkého průměru (přes 20 cm) z protilehlé strany (nebo výplní mezi dvěma kuláči velkého průměru); velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. s. 66;
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otiskem prutu o pr. 2,5 cm z protilehlé strany, síla 0,5–1,4 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66 (obr. 9:24);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou s otiskem plochy štípaného/tesaného dřeva a ostré hrany štípaného dřeva z protilehlé strany a prutem o pr. 2 cm na boku; velikost 12–15 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 64 (obr. 9:3);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou s otiskem prutu o pr. 2 cm a neurčeným otiskem na protilehlé straně, síla 2,7 cm; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 67 (obr. 9:19);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a nezřetelným otiskem tyče o pr. 3–4 cm, síla 1 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 65;
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a nejasným otiskem štípaného/tesaného dřeva; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 67;
- 1 ks s nahrubo vyhlazenou jednou stěnou a otiskem dvou prutů o pr. 2,5 a 3 cm; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 65 (obr. 9:9);
- 1 ks s nahrubo vyhlazenou jednou stěnou a nezřetelným otiskem kulatiny menšího průměru; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 65;

Obr. 8. Roztoky, okr. Praha-západ. Keramika z objektu 16

- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otiskem kuláče o pr. 10–12 cm, který běží šikmo k vyhlazené stěně; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 65;
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otiskem kuláče o pr. 20–25 cm, síla 0,8 cm; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 65 (*obr. 9:7*);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otiskem kuláče malém průměru (5–10 cm), síla 2,5; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 65;
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a s nezřetelný otiskem kuláče malého průměru (5–8 cm), síla 1,8 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a hodně písku; č. sáčku 69 (*obr. 9:15*);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a s nezřetelným otiskem kuláče malého průměru; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 64;
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a s otisky dvou prutů o pr. 1,5 a 3 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 64 (*obr. 9:2*);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a s otisky svazku stébel obilí/travin; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 64 (*obr. 9:1*);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otiskem kuláče o pr. přes 20 cm; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 64 (*obr. 9:5*);
- 1 ks vyhlazené stěny o síle 7,9 cm; velikost 12–15 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 70;
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otisky souběžného prutu a tyče (pr. 2 cm a 4 cm) na protilehlé straně; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 70 (*obr. 9:12*);
- 1 ks s nahrubo vyhlazenou jednou stěnou a otisky dvou souběžných prutů (pr. 2,5 cm) na protilehlé straně; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 70 (*obr. 9:14*);
- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otiskem štípaného dřeva a prutu o pr. 2,5; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 70 (*obr. 9:11*);
- 1 ks s otiskem ostré hrany štěpu z kuláče; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 64 (*obr. 9:25*);
- 1 ks s otiskem ostré hrany štěpu z kuláče; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. s. 64;
- 1 ks s otiskem štípaného/tesaného dřeva; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. s. 64;
- 1 ks s otiskem ostré hrany štěpu z kuláče; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 68;
- 1 ks s nezřetelným otiskem tyče nebo menšího kuláče; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 64;
- 1 ks s otiskem tyče o průměru. 4 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 64;
- 1 ks nezřetelného otisku tyče?; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66;
- 1 ks s dvěma otisky slabých větviček nebo stébel slámy, s dvěma otisky stébel slámy a nezřetelným otiskem kuláče velkého průměru (přes 30 cm); velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66;
- 1 ks otisku kuláče velkého průměru (přes 20 cm); velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. s. 64;
- 1 ks s nezřetelným otiskem velkého kuláče (pr. přes 20 cm); velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66;
- 1 ks s otiskem kuláče o pr. 14 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66;
- 1 ks s otiskem kuláče o pr. 5–6 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66;
- 2 ks otisků kuláčů velkého průměru (přes 20 cm); velikost 3–6 cm; složení: organická příměs a kamínky; č. s. 64;
- 1 ks s otiskem kuláče o pr. 5 cm; velikost 0–3 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 65;
- 1 ks s otiskem kuláče o pr. 10–12 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs a kamínky; č. sáčku 65;
- 1 ks asi s otiskem kuláče velkého průměru (přes 20 cm); velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 69;
- 1 ks otisku kuláče o pr. 20–30 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a hodně písku; č. sáčku 64;
- 1 ks s nezřetelným otiskem kuláče; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 70;
- 1 ks s otiskem kuláče velkého průměru (přes 20 cm); velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 70;
- 1 ks s otisky dvou prutů o pr. 2 a 3 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. s. 65 (*obr. 9:6*);
- 1 ks s otisky dvou na sebe kolmých prutů (pr. 2 a 3 cm) a s otiskem dřeva nebo vyhlazenou stěnou; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs a kamínky; č. sáčku 66 (*obr. 9:22*);
- 1 ks s otisky tří prutů (pr. 2x 1,5 cm a 1x 3 cm) a vyhlazenou jednou stěnou; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a hodně písku; č. sáčku 66 (*obr. 9:21*);
- 1 ks s nezřetelný otiskem prutu (pr. cca 3 cm); velikost 3–6 cm; org. příměsí a kamínky; č. sáčku 65;
- 1 ks s nezřetelný otiskem prutu/tyče, velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 65;
- 1 ks s nezřetelný otiskem prutu/tyče; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 69;
- 1 ks otisku prutu o pr. 3 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a hodně písku; č. sáčku 64;
- 1 ks omazu dvou prutů o pr. 1,5 a 3 cm; velikost 9–12 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 69 (*obr. 9:13*);
- 1 ks s otisky dvou kolmých prutů o pr. 1,5 a 2–3 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 70 (*obr. 9:17*);
- 2 ks výplní trojúhelníkovitého průřezu asi mezi dvěma kuláči malého průměru (popřípadě tyčemi); velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 64;
- 1 ks výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi dvěma kuláči; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky

Obr. 9. Roztoky, okr. Praha-západ. Výběr mazanice z objektu 16

a písek; č. sáčku 64;

- 1 ks výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi dvěma kuláči velkého průměru (přes 20 cm); velikost 3-6 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a hodně písku; č. sáčku 66;

- 1 ks výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi kuláčem o pr. 25 cm a štípaným/tesaným dřevem?; velikost 3-6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 66;

- 1 ks asi výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi dvěma kuláči velkého průměru (přes 20 cm); velikost 3-6 cm;

složení: organická příměs, četné kamínky a písek; č. sáčku 66;
 – 1 ks výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi kuláčem (pr. okolo 30 cm) a kuláčem či štípaným dřevem; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 69;
 – 1 ks výplně mezi kuláči o průměru 7 a 22 cm; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, četné kamínky a hodně písku; č. sáčku 69 (*obr. 9:16*);
 – 1 ks výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi štípanými/tesanými dřevy; velikost 6–9 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 70;
 – 1 ks plastické pásky s jemně vyhlazeným povrchem polokruhovitěho průřezu, výška 2,9 cm, šířka 4,7 cm; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs a písek; č. sáčku 66 (*obr. 9:23*);
 – 2 ks s vyhlazenými protilehlými stěnami, síla 2,3 a 2,4 cm; velikost: 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 64;
 – 1 ks s vyhlazenými protilehlými stranami, síla 2,1; velikost 3–6 cm; složení: organická příměs, kamínky a písek; č. sáčku 70.

ROZBOR MAZANICE

Z objektu 16 pochází 335 zlomků mazanice. Zlomky mají většinou oranžovou, červenou nebo černou barvu či kombinaci těchto barev. Jejich hmota obsahuje organickou příměs, kamínky a často i písek. Pravděpodobně všechny nebo téměř všechny zlomky pocházejí z konstrukce staveb či stavby. Typologicky je můžeme rozdělit na: 190 ks bez úpravy povrchu a konstrukčních otisků, 74 ks s vyhlazenou jednou stěnou, 8 ks s vyhlazenou a zaoblenou jednou stěnou, 20 ks s vyhlazenou jednou stěnou a otisky konstrukčních prvků, 4 ks s otiskem štípaného/tesaného dřeva, 3 ks s otiskem tyče (průměr mezi 3,1–5 cm), 12 ks s otiskem kuláče, 9 ks s otiskem prutu či prutů, 9 ks výplně trojúhelníkovitého průřezu mezi dvěma kuláči/štípanými dřevy a 6 ks atypického charakteru.

Úprava povrchu se dochovala na celkem 94 zlomcích. Povrch je v naprosté většině případů jen hrubě vyhlazen do mírně nerovné plochy. Mezi otisky konstrukčních prvků převažují kuláče (celkem 27 ks) nad pruty (celkem 13 ks), štípanými nebo tesanými prvky (celkem 8 ks), tyčemi (celkem 4 ks), kombinacemi více prvků (celkem 4 ks) a neobvyklým svazkem stébel travin či obilí (1 ks).

Zastoupení výše popsaných prvků dovoluje předpokládat, že základní konstrukce stěn byla z kuláčů velkého průměru. Ta byla vyplněna štípanými/tesanými dřevy, kuláči menšího průměru, tyčemi a pruty. Na tuto kostru byla následně z obou stran nanášena mazanice, která byla nahrubo uhlazena. Některé hustě kladené prvky (např. *obr. 9:13,14,19*) by také mohly patřit konstrukci stropu. Zlomky mazanice s charakteristickým trojúhelníkovitým průřezem a otisky kuláčů (např. *obr. 9:16*) a štípaných/tesaných dřev naznačují i možnou další konstrukci stěn z hustě kladených kuláčů a štípaných/tesaných dřev. Není také vyloučeno, že tyto zlomky nebo jejich část mohou pocházet z konstrukce stropu.

Zvláštní typ mazanice představuje nejméně 8 zlomků náležejících vyhlazené a zaoblené stěně (*obr. 9:4,10,18*). Jejich umístění v rámci výmazu stěn nedokážeme určit. U předcházejících neolitických kultur jsme se s tímto typem mazanice doposud nesetkali.

Pečlivě vyhlazená páska půlkruhovitěho průřezu (*obr. 9:23*) představuje součást neznámého mazanického artefaktu. Jeho celkový tvar ale nelze určit.

ZÁVĚR

Menší záchranný výzkum doložil na terase nad Vltavou hned trojí pozdně neolitické až eneolitické osídlení: kulturou lengyelskou až kulturou jordanovskou (obj. 2), ze začátku staršího eneolitu (obj. 16) a kulturou řivnáčskou (typické rohaté ucho ve vrstvě na ploše s objekty 1–9).

Bezesporu nejzajímavější se jeví objekt 16. Obsahoval 286 ks keramiky z maximálně 52 jedinců a 335 ks mazanice. Keramika má přesné analogie v nejmladším IV. stupni michelsberské kultury podle třídění B. Höhn (2002) a také v kultuře nálevkovitých pohárů. V českém prostředí odpovídá nejlépe celkům z Borku (*Křišťuf nedat.*) a Mostu (*Zápotocký – Černá – Dobeš 1989*), a rozhojňuje tak malý počet keramických souborů s typickými prvky michelsberské kultury v Čechách. V relativní chronologii se řadí na samý začátek staršího eneolitu. V poslední době byly uveřejněny hned tři různé pohledy na význam těchto objektů v rámci českého časného a starého eneolitu (viz kapitola Rozbor keramiky).

Objekt obsahoval i množství mazanice ze shořelých staveb či stavby. To nám umožňuje odvodit konstrukci stěn tehdejších domů. Základní kostra byla z kuláčů velkého průměru a vyplněna poměrně hustě štípanými/tesanými dřevy, kuláči menšího průměru, tyčemi a pruty. Na tento skelet byla následně z obou stran nanášena mazanice, která byla nahrubo uhlazena. Zlomky mazanice s charakteristickým trojúhelníkovitým průřezem a otisky kuláčů a štípaných/tesaných dřev naznačují i možnou

další konstrukci stěn z hustě kladených kuláčů a štípaných/tesaných dřev. Některé prvky z obou typů konstrukcí by také mohly patřit stropní konstrukci.

LITERATURA

- Dobeš, M. – Limburský, P. 2013: Pohřebiště staršího eneolitu a šňůrové keramiky ve Vliněvsi. Archeologické studijní materiály 22. Praha.
- Höhn, B. 2002: Michelsberger Kultur in der Wetterau. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie. Bonn.
- Křišťuf, P. *nedat.*: Michelsberské nálezy z Borku (okr. Mělník) v kontextu časně eneolitického vývoje v Čechách. In: <https://www.academia.edu/1659154>.
- Lüning, J. 1968: Die Michelsberger Kultur. Ihre Funde in zeitlicher und räumlicher Gliederung, Berichte der Römisch-Germanischen Kommission 48, 1–350.
- Neustupný, E. ed. 2008: Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit. Praha.
- Nový, P. – Daněček, D. 2007: Roztoky u Prahy, výstavba rodinného domu (č. př. 14/2006, 18/2006), Středočeský vlastivědný sborník 25, 100.
- Sklenář, K. 2011: Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. Fontes archaeologici Pragenses 36. Pragae.
- Zápotocký, M. 2013: Kultura nálevkovitých pohárů v severočeském Polabí (ca 40.–33. století př. Kr.), Archeologie ve středních Čechách 17, 387–513.
- Zápotocký, M. – Muška, J. 1999: Kultura nálevkovitých pohárů na Bílinsku. In: Čech, P. (ed.), Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993–1997. Most, 7–43.
- Vokolek, V. – Zápotocký, M. 2009: Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura, Archeologie ve středních Čechách 13, 567–654.
- Zápotocký, M. – Černá, E. – Dobeš, M. 1989: Michelsberské nálezy ze severozápadních Čech, Památky archeologické 80, 30–58.

Evidence of settlement dating from the Baalberg-Michelsberg horizon at Roztoky, Prague-West District

During a rescue excavation conducted at Roztoky in 2003–2004, 44 features dating from the Late Neolithic/Ancient Aeneolithic, Early Aeneolithic, Early Bronze Age and the Hallstatt period were investigated. Feature 16 was the most interesting of the three excavated Aeneolithic features. It contained 286 potsherd from no more than 52 specimens and 355 pieces of daub. The pottery assemblage has exact analogies in the latest phase (i.e. phase IV) of the Michelsberg culture according to B. Höhn's classification (2002), as well as in the Funnel Beaker culture. In conditions of the Czech Republic, it best corresponds to the assemblages recovered at Borek (Křišťuf, *undated*) and Most (Zápotocký – Černá – Dobeš 1989). Thus, it increases the limited number of assemblages with typical elements of the Michelsberg culture in Bohemia. In the relative chronology, it belongs at the very beginning of the Early Aeneolithic. Three different views regarding the importance of such features within Bohemian Ancient and Early Aeneolithic have recently been presented (Dobeš – Limburský 2013, 82–84; Neustupný 2008, 51–54; Zápotocký 2013, 391).

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Roztoky, Prague-West District. Location of the excavation site

Fig. 2. Section of a cadastral map showing the excavation areas (black)

Fig. 3. Plan of the excavation in the northern area

Fig. 4. Plan of the excavation in the southern area

Fig. 5. Ground plans and profiles of features 1, 2 and 16

Fig. 6. Pottery from feature 1 (1), 2 (2–6) and 16 (7–8)

Fig. 7.–8. Pottery from feature 16

Fig. 9. Selected daub fragments from feature 16

Daniel Stolz, Tomáš Polišenský, Ústav archeologické památkové péče středních Čech, Nad Olšínami 448/3,
100 00 Praha 10
daniel.stolz@uappsc.cz, tomas.polisensky@uappsc.cz

